

OZN IN MEDNARODNA EKONOMIJA, POSEBNO VLOGA DEŽEL V RAZVOJU IN ODNOS DO TRANSNACIONALNIH PODJETIJ**

Povzetek. Cilj prispevka je analizirati dejavnost Organizacije združenih narodov (OZN) v njenih prizadevanjih za oblikovanje nove mednarodne ekonomske ureditve, za reguliranje delovanja transnacionalnih podjetij ter v tem kontekstu strategij dežel v razvoju (DVR), posebej ko gre za strategije zanašanja na lastne sile ter pospeševanja medsebojnega ekonomskega sodelovanja. Članek dokazuje da: 1) okoliščine (mednarodne in domače) bistveno vplivajo na vsebino delovanja OZN na ekonomskem področju, 2) ekonomsko tematiko potiskajo v ozadje pereči politični problemi in vojni konflikti, čeprav je lahko le-ta tudi vzrok zanje, 3) razdrobljenost mednarodnih organizacij, ki se ukvarjajo z gospodarskimi vprašanji, ne omogoča prepotrebnega celovitega reševanja čedalje bolj zapletenih gospodarskih vprašanj, 4) razkorak med deklaracijami in stvarnimi interesi ovira udeleževanje strategije DVR pri naslanjanju na lastne sile, 5) za izboljšanje obstoječega sistema mednarodnih ekonomskih odnosov, je treba uporabiti Keynesov predlog o celoviti ekonomski organiziranosti, ki bi usklajeval ekonomske strategije in politike v okviru OZN.

Ključni pojmi: OZN, mednarodna ekonomija, transnacionalna podjetja, kodeks, dežele v razvoju

Uvod

Z Organizacijo združenih narodov (OZN) sva praktično vrstnika, že kot študent pa sem se vključeval v klube Združenih narodov. Z zaposlitvijo v Centru za proučevanje sodelovanja z deželami v razvoju (CPSDVR), se je moja pozornost preusmerila iz bolj evropskih tem na probleme držav v razvoju (DVR). Delo v CPSDVR¹ mi je, kot predstavniku takratne države, Jugoslavije, omogočilo neposredno sodelovanje z agencijami OZN, zlasti Konferenco

* Dr. Marjan Svetličič, zaslužni profesor Univerze v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

¹ Leta 1987 se je preimenoval v Center za mednarodno sodelovanje in razvoj (CMSR).

Združenih narodov za trgovino in razvoj (*United Nations Conference on Trade and Development* – UNCTAD) in Centrom OZN za transnacionalne korporacije (*United Nations Centre on Transnational Corporations* – UNCTC), posebej aktivno pa sem bil udeležen pri pripravljanju Kodeksa ravnanja transnacionalnih podjetij (dalje Kodeks). Sodelovanje na konferencah UNCTAD mi je odstrlo tančice delovanja te organizacije. Kot vabljeni strokovnjak sem sodeloval na dveh njenih pripravljalnih sestankih. Tudi priprave za izdelavo študije za še eno od specializiranih agencij, UNDP (*United Nations Development Programme*), o skupnih naložbah dežel v razvoju ter za UNIDO (*United Nations Industrial Development Organization*) na temo smernic delovanja multinacionalnih podjetij² (MNP) DVR, je obogatilo moje neposredne izkušnje z delom z agencijami OZN. Tudi sodelovanje na zasedanjih skupine 77 DVR (posebej na temo sodelovanja med DVR, ki sta se odvijala v Cartageni leta 1984 in Pjong Jangu leta 1987) in na zasedanjih neuvrščenih držav, ali na pripravljalnih sestankih v zvezi s tem, je poglobilo vpogled v tematiko, s katero se je ukvarjal OZN. Za konferenco neuvrščenih v Zimbabveju leta 1987 smo, skupaj z njihovim Inštitutom za razvojne študije, pripravili serijo publikacij na temo sodelovanja med DVR. Tudi sodelovanje s Komisijo tretjega sveta, ki jo je vodil kasnejši predsednik Indije Manmohan Singh (v sklopu tega sodelovanja je dvakrat obiskal CMSR v Ljubljani), spada v to kategorijo.

Tovrstne izkušnje in dolgoletno ukvarjanje s problematiko DVR ter MNP so dobra osnova za analizo spreminjajočega se odnosa OZN do DVR in MNP. Takšna analiza še posebej pridobi na pomenu, če jo postavimo v kontekst erozije pomena problematike mednarodnih ekonomskih odnosov (MEO), v “delokrogu” delovanja OZN. Cilj članka je ugotoviti, kako se je spreminjal odnos OZN do MEO, njihovega urejanja, posebej do nove mednarodne ekonomske ureditve (NMEU). Ker so velika MNP sčasoma postajala eden glavnih akterjev teh odnosov, je bilo treba ugotoviti odnos tako OZN kot DVR do MNP ter kako in zakaj so se ti odnosi spreminjali. V dinamični evoluciji mednarodnega gospodarstva v celotnem povojnem obdobju so se bistveno spreminjali tudi položaj in strategije DVR in odnos OZN do njih. Njihova razvojna strategija, ki je sprva odklanjala sodelovanje z MNP in je bila zadržana do tujih neposrednih investicij (TNI), se je postopoma spreminjala v privabljanje tujega kapitala, ki je bil vse bolj viden kot sredstvo za reševanje razvojnih problemov. Vse to je mogoče analizirati le tako, da upoštevamo kontekst, v katerem je deloval OZN, o čemer bo govora v sledečem poglavju.

² Poimenovanje transnacionalnih ali multinacionalnih korporacij oziroma podjetij sledi izvornemu poimenovanju s strani imenovanih organizacij (glej tudi opombo 13). Strokovno bi bil najprimernejši izraz transnacionalno podjetje, ker gre v bistvu za nacionalna podjetja, ki svojo dejavnost širijo prek meja. Podjetje zato, ker je to pravno najbolj nevtralen pojem za vse pravne oblike podjetij (več v Svetličič, 1985).

Kontekst

Svet se je v preteklih sedemdesetih letih bistveno spremenil. Iz povojne obnove in dominantne vloge Združenih držav Amerike (ZDA) (*Pax Americana*) vstopamo, če že nismo vstopili, v t.i. Azijsko stoletje. Dominantna vloga ZDA se krha. Časi, ko so veljale in se manifestirale Trumanove besede, da je svet možno rešiti le, če ta "sprejme ameriški sistem" (Ghali in Gošovič, 2011: 10), so mimo. Svet je postal veliko bolj soodvisen, nepredvidljiv, spremenljiv, problemi vse bolj kompleksni in kontroverzni. Čeprav bi pričakovali, da bodo globalizacija in tehnološke spremembe prispevali k vzpostavljanju simetrije sveta, je ta postajal vse bolj asimetričen in polariziran. Konfliktov je več, ne manj. Kriza leta 2008 je to najbolj nazorno pokazala, saj se je hipoma razširila skoraj po vsem svetu. Narasla je vloga nevladnih akterjev, katerih položaj se bistveno okrepil. OZN je capljal in še zmeraj caplja za temi spremembami. Je prevelik, da bi bil sposoben sprotnega, hitrega odzivanja na tektonske premike. Je pa, seveda, ujetnik držav članic; njegove slabosti so odsev (ne)sposobnosti dogovarjanja med njimi. Njegova vloga na področju ekonomije je hlapela, s tem pa tudi vodilna vloga v globalnem svetu, katerega značilnost je "pomanjkanje voditeljstva" (Ghali in Gošovič, 2011).

Delovanje OZN in njegovih agencij na področju MEO torej ni mogoče razumeti brez upoštevanja konteksta, v katerem se je to odvijalo. V grobem bi lahko okoliščine razvoja MEO razdelili na sedem obdobj:

1. povojna obnova in vzpostavljanje blokvske delitve sveta;
2. dekolonizacija, nastajanje novih držav, ustanovitev gibanja neuvrščenih (1961);
3. naftna kriza (1973/74), rojstvo koncepta soodvisnosti svetovne ekonomije³ in začetek borbe za NMEU v pogojih dolžniške krize;
4. globalizacija in liberalizacija v pogojih konjunktore;
5. padec Berlinskega zidu in razcvet globalizacije;
6. velika recesija oziroma kriza; ter
7. tektonske spremembe ustroja svetovnega gospodarstva z rastjo pomena Kitajske in BRIK držav (Brazilija, Rusija, Indija in Kitajska).

³ Koncept je bil spodbujen s strani razvitih držav takrat, ko se je tehnica moči nekoliko nagnila v korist (nekaterih) DVR, izvoznik nafte. Takoj so sledili pozivi, združeni okoli metafore "vsi smo v istem čolnu", češ da bo ta trend povzročil recesijo po celem svetu, zato bi bilo treba poceniti nafto. Waltz (1970: 220) celo pravi, da gre za mit soodvisnosti, ki je v marsičem že prevzel značilnosti ideologije. Izraz "medsebojna odvisnost" subtilno zakriva neenakosti nacionalnih zmožnosti, predvsem pa je koncept zakrival, da so DVR visoko odvisne od razvitih in se je uporabljal proti ekonomskemu nacionalizmu. Gre za asimetrično soodvisnost.

Prva pomembna okoliščina, ki pomaga razumeti vlogo OZN v mednarodni ekonomiji, je bila porušena Evropa po drugi svetovni vojni. Obnova razrušenih gospodarstev je bila prioriteta, čeprav v sklopu zaostrovanja odnosov med vojnimi zavezniki na relaciji Vzhod-Zahod in posledične blokvske razdelitve sveta. Z zaostrovanjem dolžniške krize ter erozije multilateralizma, kot posledicama uveljavljanja t.i. Washingtonskega konsenza, se je zmanjševala tudi vloga OZN in s tem pogajalska moč DVR. K temu so prispevale tudi naraščajoče razlike med DVR. Deklaracija o NMEU, sprejeta na šestem zasedanju Generalne skupščine Združenih narodov (GS ZN) leta 1974, je postala osrednji program spreminjanja MEO. To ni bil program reforme MEO, pač pa zahteva po njihovem temeljnem preoblikovanju. DVR so ta predlog oblikovale kot odgovor na "krizo svetovne reprodukcije" (NMEP, 1982: 16)⁴ in rastočega zavedanja o nepravilnosti obstoječe ureditve. Medtem ko sta bila v obdobju izvozne strategije ekonomsko sodelovanje (*Economic Cooperation Among Developing Countries* – ECDC) ter tehnično sodelovanje med DVR (*Technical Cooperation Among Developing Countries* – TCDC) pojmovano kot korak na poti globalne integracije, je slednja po letu 1975 zastala, saj to ni bila več integracija, kot so si jo z NMEU zamislile DVR. Tako zastavljeni mednarodni ekonomski politiki DVR je sledila reakcija razvitih držav, ki so razvoj videle skozi perspektivo uveljavljenih tržnih zakonitosti. Ta razkol je vodil k neuspehu Pariške konference Sever-Jug leta 1974. Uveljavljanje interesov razvitih držav je bilo mogoče tudi zaradi vse večje diferenciacije med DVR (v tistem času so npr. začeli izstopati interesi izvoznice nafte, kasneje so kot interesna skupina nastopali t.i. Azijski tigri, v sedanjem času pa to velja za BRIK) in s tem krhanja njihove enotnosti.

Strategija DVR se je spreminjala tudi vzporedno s konjunkturo oziroma recesijo v DVR. V obdobju upadanja ekonomske rasti (1985–1992) se je krepila usmeritev na medsebojno sodelovanje, medtem ko je intenzivnejša integracija v svetovno gospodarstvo sovpadala z višjimi stopnjami njihove rasti (1993–2005).

Razvojno gledano se je kontekst spreminjal od strategije uvozne substitucije med leti 1945 in 1960, do izvoznega pospeševanja v obdobju med 1960 in 1975. To je sovpadalo z izredno dinamiko svetovnega gospodarstva (zlasti novoindustrializirajočih se držav) in porastom izvoza predelovalne industrije. Po naftni krizi 1973/74 se je okrepilo nezaupanje v strategijo izvoznega pospeševanja. Države so pod pritiskom dolžniške krize ponovno začele razmišljati o uvozni substituciji in naslanjanju na lastne sile.

⁴ Knjiga je bila rezultat triletnega projekta konzorcija 21 inštitutov iz nekdanje Jugoslavije na temo NMEU. Ta je bil vzpostavljen z odločitvijo zveznega Izvršnega sveta, kar kaže na pomen, ki ga je Jugoslavija dajala tej temi.

Obdobje po letu 1975 bi lahko označili kot obdobje globalizacije (vse do velike recesije leta 2008), ki jo je zaznamovala tudi neuspela konferenca Sever-Jug v Cancunu leta 1981. K temu je odločilno prispevala mednarodna ekonomska politika, utemeljena na t.i. Washingtonskem konsenzu, ter konzervativni pristop do DVR s strani tedanjega ameriškega predsednika Ronalda Reagana in tedanje predsednice britanske vlade Margaret Thatcher (Gošovič, 2014b: 95). Razvojna problematika je postala marginalizirana. Dialog na temo razvojnega sodelovanja je bil prekinjen. Obdobje po koncu 70. let je označilo tudi začetek odpiranja Kitajske v svet, padec Berlinskega zidu in blokvske delitve sveta, preoblikovanje GATT v Svetovno trgovinsko organizacijo (STO) in vstop Kitajske vanjo leta 2001. STO je v sodelovanju Jug-Jug videl nevarnost zaradi domnevnih učinkov preusmerjanja trgovine. Zunanji pogoji razvoja so bili potisnjeni v ozadje, v ospredje pa je prišlo naslavljanje notranjih problemov samih DVR, ki naj bi “svojo hišo najprej spravile v red”, temu pa bi avtomatično sledil razvoj (Gošovič, 2014a: 14). Na področju mednarodne ekonomije je bila vloga OZN čedalje bolj skromna, za “kar so si prizadevale vplivne razvite države, ki jim niso bile po godu pobude, miselnost in izidi delovanja OZN” (Ghali in Gošovič, 2011: 23). Razvite države so se bolj zavzemale za t.i. salami tehniko, to je obravnavanje problemov enega za drugim, ne pa celovito, kot bi si to želele DVR. Na Pariški konferenci Sever-Jug (1986) so razvite države na primer hotele obravnavati le problem proizvodnje nafte, DVR pa celotno problematiko surovin v sklopu celotne svetovne ekonomske ureditve. OZN je bil čedalje bolj potisnjen v naslavljanje notranjih problemov, vključno s človekovimi pravicami in demokracijo, kasneje pa z grožnjami, ki so prihajale iz Juga, kot so terorizem, nenadzorovane migracije, proizvodnja in trgovina z opijem, nalezljive bolezni in konflikti, izhajajoči iz okoljskih sprememb. Danes bi tem temam lahko dodali še “vojno proti terorizmu” ter “preventivno vojno”, teme, ki so bile vsiljene po 11. septembru 2001, in ki jih ni mogoče razumeti drugače kot koncepte, ki predstavljajo normativno opravičevanje za globalni intervencionizem ter pomoč v času katastrof. OZN je tako postal mednarodna organizacija *à la carte*⁵, prilagojen željam najvplivnejših razvitih držav (Ghali in Gošovič, 2011: 15).

⁵ Morda najboljša ponazoritev je izstop ZDA in Velike Britanije (VB) iz Unesca (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) leta 1984/85, v veliki meri zaradi dejavnosti slednjega na področju Nove mednarodne komunikacijske ureditve, ki jo je utemeljevalo t.i. MacBrideovo poročilo (1980), pa čeprav je bilo to poročilo, z vidika nasprotujočih si interesov v Unesco, “dokaj uravnoteženo” (Ghali in Gošovič, 2011: 39). Ker sta ti dve državi prispevali okoli 30% proračuna je bil Unesco prisiljen ograditi se od poročila, da bi se Velika Britanija in ZDA lahko ponovno vključili vanj, kar se je končno tudi zgodilo (Velika Britanija je to storila leta 1997, ZDA pa 2003).

OZN, ekonomija in NMEU

Čeprav sta Svetovna banka in Mednarodni denarni sklad (MDS) formalno del OZN, imamo dejansko v praksi dva sistema: OZN in brettonwoodski sistem. Le malo je ostalo od prvotno predvidene strukture svetovnega upravljanja. Ostala je vrsta lukenj v sistemu; ni koordinacije globalnih ekonomskih politik, ni svetovne valute ali svetovne centralne banke, ni pritiska na države s presežki,⁶ ni stabilizacije cen surovin itd. GS ZN in Ekonomski in socialni svet (*Economic and Social Council* - ECOSOC) ne opravljata prvotno predvidene vloge mednarodnega upravljanja s pomočjo koordinacije politik (Singer, 1993: 28–31). Edini relikv prvotno predlaganega sistema je, da morata Svetovna banka in MDS še vedno poročati ECOSOC-u. Vlogo OZN na ekonomskem področju najbolje ponazarja odnos med predsednikom Svetovne banke in generalnim sekretarjem OZN. Singer (1993: 28) se je nekoč spraševal: “kdo koga povabi na sestanek; generalni sekretar OZN in daje navodila, kaj naj bi počela Svetovna banka, ali obratno?” Njegov odgovor je bil, da je generalni sekretar OZN tisti, ki prvi obišče Svetovno banko. Ni pa bilo tako predvideno. Po prvem členu svoje Ustanovne listine naj bi OZN “zagotavljala mednarodno sodelovanje pri reševanju mednarodnih gospodarskih, socialnih, kulturnih in humanitarnih problemov”. Gospodarska problematika je bila očitno navedena na prvem mestu, OZN bi morala imeti večjo vlogo, a je praksa pokazala drugače.

Pregled desetih, najpomembnejših dokumentov OZN po posameznih desetletjih obstoja te mednarodne organizacije, kaže spreminjanje poudarkov njenega delovanja. Ekonomska problematika ter koordinacija svetovnih ekonomskih politik nista imeli tako visokega mesta v načrtovanju ekonomskih politik kot bi si ga zaslužila in kot si je to prvotno zamislil angleški ekonomist John Maynard Keynes, ki je bil ob ameriškem kolegu, ekonomistu Harryju Dexterju Whiteu, najpomembnejši mislec, ki je sodeloval v razpravah o ekonomski ureditvi sveta po koncu druge svetovne vojne.

⁶ *Kako moderno zveni danes, ko so problemi v EU v veliki meri povezani ne le z državami s primanjkljaji, pač pa tudi z državami s “kroničnim presežkom”, kot je Nemčija, ki se nočejo prilagajati. Po Keynesu bi morale biti države s presežki obravnavane kot sovražnice sistema, ker izvažajo nezaposlenost ostalemu svetu, medtem ko naj bi bile države s primanjkljaji “dobri dečki”, ki kreirajo zaposlenost (Singer, 1993: 26).*

Tabela 1: ŠTEVILO DOKUMENTOV S PRETEŽNO EKONOMSKO VSEBINO MED DESETIMI NAJPOMEMBNEJŠIMI DOKUMENTI PO POSAMEZNIH DESETLETJIH⁷

Desetletje	Število dokumentov, ki se ukvarjajo z ekonomsko problematiko	Naslov dokumenta
1946–55	0	–
1956–65	2	Ustanovitev Posebnega sklada (1958) ¹ Deklaracija o zagotovitvi neodvisnosti kolonialnih dežel in narodov (1960) ²
1966–75	3	Deklaracija o družbenem napredku in razvoju (1969) ³ Ustanovitev Programa Združenih narodov za okolje (1972) ⁴ Deklaracija o vzpostavitvi NMEU (1974) ⁵
1976–85	4	Konferenca Združenih narodov o vodi (1977) ⁶ Konferenca in poročilo Združenih narodov o najmanj razvitih državah (1981) ⁷ Konvencija o pravu morja (1982) ⁸ Deklaracija o kritičnem ekonomskem položaju v Afriki (1984) ⁹
1986–95	1	Ustanovitev Medvladne skupine za podnebne spremembe (<i>Intergovernmental Panel on Climate Change</i> – IPCC) (1988) ¹⁰
1996–05	3	Kjotski protokol (1997) ¹¹ Milenijska deklaracija (2000) ¹² Svetovni vrh o informacijski družbi (2003) ¹³
2005–15	3	Svetovna finančna kriza in njen vpliv na razvoj (2009) ¹⁴ Rio+20: “Prihodnost, ki jo hočemo” (2012) ¹⁵ Poročilo o razvojni agendi po letu 2015 (2013) ¹⁶

¹ Dostopno prek [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/res/1240%20\(XIII\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/res/1240%20(XIII)) (24. 1. 2016).

² Dostopno prek [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/Res/1514\(XV\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/Res/1514(XV)) (24. 1. 2016).

³ Dostopno prek [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2543\(XXIV\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/2543(XXIV)) (24. 1. 2016).

⁴ Dostopno prek [http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/res/2997\(XXVII\)](http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/res/2997(XXVII)) (24. 1. 2016).

⁵ Dostopno prek [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3201\(S-VI\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3201(S-VI)) (24. 1. 2016).

⁶ Dostopno prek http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/CONF.70/29 (24. 1. 2016).

⁷ Dostopno prek <http://undocs.org/%20A/CONF.104/22/Rev.1> (24. 1. 2016).

⁸ Dostopno prek http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/CONF.62/122 (24. 1. 2016).

⁹ Dostopno prek <http://undocs.org/A/RES/39/29> (24. 1. 2016).

¹⁰ Dostopno prek http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/res/43/53 (24. 1. 2016).

¹¹ Dostopno prek <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf> (24. 1. 2016).

¹² Dostopno prek http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/55/2 (24. 1. 2016).

¹³ Dostopno prek <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan021751.pdf> (24. 1. 2016).

¹⁴ Dostopno prek http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/63/303&Lang=E (24. 1. 2016).

¹⁵ Dostopno prek http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/66/288&Lang=E (24. 1. 2016).

¹⁶ Dostopno prek <http://www.post2015hlp.org/wp-content/uploads/2013/05/UN-Report.pdf> (24. 1. 2016).

⁷ Vir: izbor iz seznama 70 najvažnejših dokumentov OZN ki jih na podlagi javne ankete opredelila knjižnica Dag Hammarskjöld. Dostopno prek <http://research.un.org/en/UN70/1976–1985> (24. 1. 2016).

Kot rečeno, je OZN izgubljal vlogo na ekonomskem področju, vodilno vlogo so prevzele brettonwoodske ustanove, kjer pa ni bilo “mnogo govora o razmerju med politično stabilnostjo in razvojem” (Singer, 1993: 32). Zato ni presenetljivo, da v takšnem kontekstu naporu po vzpostavljanju NMEU, s sprejetjem dveh resolucij na šestem zasedanju GS ZN leta 1974 (brez glasovanja in ob izraženih zadržkih nekaterih razvitih držav), kot osrednji program DVR⁸, niso uspeli, čeprav so imeli podporo nekaterih razvitih in vsaj načeloma tudi socialističnih držav⁹. Decembra istega leta je bila sprejeta še Listina o ekonomskih pravicah in dolžnostih držav, ki je “predstavljala odklon od tradicionalnega mednarodnega prava” (Lowenfeld, 2008). Zanj so glasovale tudi nekatere razvite države (Avstralija, Finska, Nova Zelandija in Švedska).

OZN in transnacionalna podjetja

Vzporedno s krepitvijo globalizacije in transnacionalnih podjetij (TP) se je ta problematika vključila tudi v dejavnost OZN. Sprožilca je bilo vpletanje ameriškega podjetja IT&T v notranje zadeve v Čilu, na katerega je opozoril predsednik Allende leta 1972 na zasedanju GS ZN. Ustanovljena je bila Komisija OZN za transnacionalne korporacije¹⁰ (Komisija) in UNCTC kot njen sekretariat.

Ena glavnih nalog Komisije in UNCTC je bila priprava Kodeksa ravnanja o transnacionalnih korporacijah (TK), ki ga je omenjal tudi akcijski program za uresničevanje NMEU. Na svojem drugem zasedanju (1976) je Komisija ustanovila medvladno delovno skupino, katere mandat je bil izdelati Kodeks. Po 17 sejah je leta 1992 pripravila končno poročilo. To je vsebovalo besedilo Kodeksa, vendar s številnimi nerešenimi vprašanji (Sauvant, 2014: 38). Že tako kompromisnemu besedilu so nasprotovale nekatere razvite države pod vodstvom ZDA in Velike Britanije, ki so si prizadevale, da bi se pogajanja končala. To jasno kaže sporočilo ameriške vlade, poslano ameriškim veleposlaništvom po svetu iz leta 1991. Vsebovalo je navodilo,

⁸ *Samo temo NMEU je na dnevni red razvojne problematike postavil vrh neuvrščenih držav v Alžiru, leta 1973 (Gošovič, 2014a: 55).*

⁹ *Slednje so se ogradile od sodelovanja v aktivnostih, ki bi privedle do izboljšanja položaja DVR z izgovorom, da morajo odgovornost za nastalo stanje prevzeti nekdanje kolonialne metropole (NMEU, 1982: 136). Sicer so socialistične države trdile, da NMEU manjka razredna komponenta in da jih torej ni mogoče umestiti v, po njihovem, enega izmed dveh obstoječih sistemov svetovnega gospodarstva: kapitalističnega in socialističnega. Zato so nekateri obravnavali NMEU kot nemarksiistično in kot “delo buržoaznih filozofov” (Stanovnik, 1982: 594).*

¹⁰ *Poročilo skupine eminentnih oseb (UN 1973), je govorilo o multinacionalnih korporacijah. Toda opozorili so, da bi bilo bolje besedo “korporacije” zamenjati s “podjetja”, besedo “multinacionalno” pa s “transnacionalno”. Eden od razlogov je bil ločiti “dobra” MNP, ki jih je predvideval Andski pakt (od leta 1969 Andska skupnost) in za katere so se zavzemale DVR, od “slabih” TP (Sauvant, 2014; Svetličič, 1985).*

naj se zavzemajo za končanje pogajanj o Kodeksu, češ "da je Kodeks relikv obdobja, ko se je gledalo na TNI z veliko zaskrbljenostjo in ne odraža sedanjosti investicijske politike mnogih DVR" (Sauvant, 2014: 54).

Kodeks je želel vzpostaviti ravnotežje med pravicami in obveznostmi tujih investitorjev na eni ter vladami dežel prejemnic investicij na drugi strani (Sauvant, 2014: 65). Vendar so bile predstave o tem, kaj naj bi Kodeks urejal, različne. Glavni interes DVR je bil zavarovati se pred neželenimi dejavnostmi TK na svojem ozemlju. Poglavitni interes socialističnih držav je bil, da se Kodeks ne sme nanašati na njihova podjetja, saj ta, za razliko od kapitalističnih, naj ne bi bila izkoriščevalska. Razvite države, čeprav so bile tudi med njimi znatne razlike, so se na drugi strani zavzemale, da naj imajo podjetja prosto pot delovanja po celem svetu, države, kjer delujejo TK, pa naj se ne vmešavajo v njihovo poslovanje.

Strategija DVR do TP je bila večvalentna. Po eni strani so se zavzemale za regionalna in multilateralna pravila, ki naj bi odpravljala zlorabe s strani TP (defenzivna strategija), po drugi strani pa so postopoma spoznale, da je internacionalizacija objektivno pogojen proces in da morajo tudi same ustanoviti lastna MNP (proaktivni del strategije). Zavzemale so se za ustanovitev Informacijskega centra neuvrščenih držav (ideja je bila predstavljena na Havanskem vrhu neuvrščenih leta 1979), ki bi krepil njihovo pogajalsko moč v soočanju s TP. Ta Center ni nikoli zaživel. Njegov statut je ratificiralo le 14 držav (Svetličič in Rojec, 1987). Namesto tega so neuvrščene države na vrhu v Harareju leta 1984 ustanovile Raziskovalni in informacijski sistem neuvrščenih in drugih DVR s sedežem v New Delhiju. Ta še vedno deluje kot neodvisen *think-tank* v okviru indijskega Ministrstva za zunanje zadeve.

Osrednji problem pogajanj o Kodeksu je bila že sama definicija TP: ali so to vsa podjetja z mednarodno dejavnostjo, ali le velika, ali le ta iz razvitih zahodnih držav. Socialistične države so energično navajale, da njihova podjetja niso imperialistična, tako kot zahodna. Na enem od zasedanj je vodja skupine, Šved Sten Niklasson, kot argument za vključitev podjetij iz socialističnih držav, omenil podjetje Elan kot primer TP iz socialistične države. Kot jugoslovanski delegat na zasedanju seveda nisem ugovarjal, saj sem se strinjal, da bi se Kodeks moral nanašati na vsa podjetja¹¹. Slovenski diplomat v Misiji pri OZN je kritiziral moj molk, rekoč, da bi moral protestirati. Vendar je jugoslovanski veleposlanik njegovo kritiko zavrnil rekoč, "da je Svetličič strokovnjak za to temo poslan s strani jugoslovanske vlade in da mu popolnoma zaupa".

Zakaj so pogajanja propadla? Morda zaradi previsokih ciljev in nezmožnosti urejanja vseh zahtevnih vprašanj v enem dokumentu. Morda zaradi

¹¹ Tudi zaradi izkušenj s sovjetskimi podjetji v času Informbiroja, ki so delovala neposredno kot politične eksperimente sovjetske politike in vlad.

tega, ker niti DVR niso bile povsem enotne. Odločilno pa je bilo, da so se popolnoma spremenile okoliščine. ZDA in Velika Britanija sta, po izvolitvi Reagana in Thatcherjeve (1980 oz. 1979) postali močni nasprotnici vsemu, kar bi oviralo svobodno delovanje podjetij. Na sceno so stopile uspešne novoindustrializirujoče se DVR, ki so to dosegale tudi z odpiranjem do tujega kapitala. Medtem ko so se DVR prej branile TNI, so jih sedaj, zaradi dolžniške krize in pomanjkanja lastnega kapitala, začele vabiti. Podobno je storila Jugoslavija, saj se je leta 1967 odprla do tujega kapitala. Solidarnost med DVR se je po naftni krizi začela krhati. Uvozno substitucijo je zamenjevala strategija izvoznega pospeševanja. Bolj razvite med njimi so pričele celo same vlagati v tujini.

Zadnji izvršni direktor UNCTC, Peter Hansen, vidi vzroke za propad pogajanj predvsem v spremenjenih razmerah: "Pogajanj nismo končali, ker so se razmere spremenile. Toda naporji so, upam, odprli oči politikom in ostalim, da je na področju mednarodnih investicij nekaj treba narediti" (Sauvant, 2014: 62). Temu lahko dodamo še nepoznavanje problematike s strani mnogih pogajalcev¹².

Danes so okoliščine spet spremenjene. Globalno delovanje vse večjega števila podjetij iz razvitih držav in DVR ter nekdanjih socialističnih držav slej ko prej terjaja tudi globalno urejanje tega delovanja. Preveč je prostora za zlorabe, izogibanje davkom ter negativne učinke na razvoj. Zato danes tudi razvite države želijo "natakniti uzde" lastnim TP, da bi npr. več davkov plačevale doma. Postale so zagovornice učinkovitejšega urejanja mednarodnih investicij na regionalen/multilateralen način. Medtem ko so se prej razvite države bale, da jih bo Kodeks omejeval, sedaj aktivno sodelujejo pri vzpostavljanju mednarodnih meril delovanja podjetij in njihovih odnosov z državami. Vse to najbolje ponazarja eno od osnovnih tez tega članka, da so konec koncev dane mednarodne okoliščine tiste, ki, bolj kot ideologija, oblikujejo interese.

Sauvant meni, "da se je tehtnica nagnila v prid prostovoljnemu urejanju odnosov med TP in vladami, vendar bi bilo presenečenje, če se pritisk v smeri zavezujočih instrumentov v prihodnje ne bi krepil" (2014: 68). Morda ne v enem instrumentu (Kodeksu), pač pa v seriji instrumentov, ki bi pokrivala pomembna vprašanja pravic in odgovornosti vseh akterjev mednarodnih investicij. Nenazadnje tudi zato, ker je danes čedalje več razvitih držav predmet reševanja investicijskih sporov. Od skupaj 514 sporov med investitorji in državami na temelju investicijskih sporazumov konec leta 2012 se jih kar 120 nanaša na članice OECD kot "tožene" stranke¹³.

¹² Po Sauvantu (2014: 41), so "mnoge države prišle na sestanke Komisije in Delovne skupine ne da bi imele vsaj blede predstav o praktičnih vprašanjih, ki naj bi se jih obravnavalo".

¹³ V angleščini respondent, ker pri investicijskih sporih ni klasičnih toženih strank.

Ključni nauk pogajanj o Kodeksu je najbolje strnil vodja delovne skupine Kodeksa Niklasson, in sicer takole: "ne začenjajmo zahtevnih mednarodnih pogajanj brez temeljitih in dolgih predhodnih priprav. Pogajalci se morajo natančno zavedati vseh mogočih tehničnih problemov in nasprotij interesov ter končno različnih implikacij takšne ali drugačne ureditve, njihovih prednosti in slabosti" (Sauvant, 2014: 76).

Strategija DVR nasloniti se na lastne sile

Strategije DVR ter z njimi poudarki v dejavnosti ekonomskih agencij OZN so se spreminjali. Geslo "trgovina, ne pomoč" s prve konference UNCTAD je kasneje zamenjala strategija naslanjanja na lastne sile (vključno z ECDC in TCDC), in seveda borba za NMEU. Razvite države pa so, v obdobju Carterjeve administracije, predlagale strategijo osnovnih človekovih potreb.¹⁴ Mnogo kasneje je osrednje mesto dobilo doseganje milenijskih ciljev in njihovo nadaljevanje, Cilji za trajnostni razvoj, skupaj s 17 razvojnimi cilji ter 169 konkretnimi nalogami, kako odpraviti revščino, neenakosti in reševati podnebne probleme v naslednjih 15 letih.¹⁵

Sodelovanje med DVR je postalo pomembna tema že na prvi konferenci UNCTAD, leta 1964. Ustanovil se je celo oddelek, ki se je pričel ukvarjati s to temo (Gošovič, 2014a: 135). Še pred tem je Komisija OZN za Latinsko Ameriko, pod vodstvom Raúlja Prebisha, pričela pospeševati regionalno integracijo. Vsebinsko pa so koncept kolektivnega naslajanja na lastne sile, s ciljem pospešiti ekonomsko emancipacijo od nekdanjih kolonij in okrepiti njihove pogajalske pozicije, svetu predstavile neuvrščene države, in sicer na konferenci v Lusaki leta 1970 ter leta 1973 v Alžiru. To jim je uspelo, zato pa je bila manj uspešna načrtovana krepitev medsebojnega sodelovanja,¹⁶ kljub intenzivnim uradnim in neuradnim naporom.¹⁷ Koncept se je nadgrajeval v okviru konferenc G-77¹⁸ na temo ECDC v Mehiki leta 1976, zatem Arushi (1979) ter kasneje prek Caracaškega programa aktivnosti G-77 (1981). Najpomembnejša konferenca na temo TCDC pa je bila v Buenos Airesu leta 1978.

¹⁴ OECD je objavil deklaracijo, ki je vsebovala to strategijo (NMEU, 1982: 141).

¹⁵ Dostopno prek: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sdgoverview/post-2015-development-agenda.html> (10. 2. 2016).

¹⁶ Nugent (1986) ugotavlja, da kar 99% tega sodelovanja ni rodilo sadov. To ne kaže nujno pomanjkljivosti koncepta, prej neprimernost načinov in prakse uresničevanja.

¹⁷ Ta tema je postala precej dominantna tudi v raziskovalnih naporih inštitutov in univerz v DVR. Tako je na primer CPSDVR leta 1985 začel izdajati revijo v angleščini, z naslovom *Development & South-South Cooperation*. Že njena druga številka je bila, kot sestavni del priprav na konferenco neuvrščenih držav v Harareju leta 1986, v celoti posvečena sodelovanju Jug-Jug.

¹⁸ Skupina 77 se je oblikovala pred prvim zasedanjem UNCTAD leta 1964 z Deklaracijo 77 (Stanovnik, 1982: 431) in postala največja koalicija držav v OZN. ECDC/TCDC sta postali kar vodilni temi njenega delovanja. Tema temama je bila posvečena posebna ministrska konferenca v Pjongjangu leta 1987.

Uresničevanje deklaracij, sprejetih s strani Gibanja neuvrščenih in G-77 je bilo težavno, saj nobena skupina ni imela podpornega sistema strokovnih služb. Intenzivna prizadevanja za vzpostavitev lastnega sekretariata se niso uresničila (Ghali in Gošović, 2011: 11). Je pa leta 1991, s sedežem v Ženevi, z delom pričel Center Juga, ki se je leta 1995 preoblikoval v medvladno organizacijo DVR. Predhodnik Centra je bila Komisija Juga, formalno ustanovljena leta 1987, ki je zaključila s svojim delom z objavo poročila leta 1990 (Gošović, 2014a: 141).

Strategija zanašanja na lastne sile, ki se je razvijala vzporedno z rastočim razočaranjem DVR z dialogom Sever-Jug in neuresničenimi napori v smeri vzpostavljanja NMEU, ima dve razsežnosti; kolektivno in individualno. V fazi obnove in dekolonizacije je prevladovala individualna razsežnost (uvozna substitucija) kot sredstvo krepitve pogajalske moči v odnosu do razvitih držav. Z razcvetom svetovnega gospodarstva in krepitvijo globalizacije ter obratom k izvozni strategiji je na pomenu pridobivalo kolektivno naslanjanje na lastne sile. Čeprav so nekatere bolj radikalno usmerjene DVR trdile, da je slednje bolj nadomestilo za sodelovanje Sever-Jug in so ga obravnavale kot ideologijo, je dejansko komplementarno temu sodelovanju. Še več, lahko celo pospeši sodelovanje Sever-Jug, saj lahko DVR premakne s točke, ko je nerazvitost temeljna ovira za sprožanje interesa podjetij za sodelovanje. Poslovno sodelovanje namreč ni mogoče na najnižjih stopnjah razvoja, ob pomanjkanju osnovne infrastrukture.

Številna zasedanja, na katerih so sodelovale DVR, sama po sebi seveda niso mogla voditi do oblikovanja "realne podlage" za njihovo medsebojno sodelovanje. Zato Nugent trdi, da bi ti programi morali biti stvarnejši. Ne preseneča, da je 1 % uspešnih programov v bistvu uporabljalo oblike sodelovanja, podobne tistim, ki jih uporabljajo tuje TK (Nugent, 1986: 67-9). Moji pogovori z menedžerji MNP tretjega sveta v državah ASEAN-a¹⁹ so na primer pokazali, da so tuja TP pravzaprav edini subjekti, ki lahko pospešijo regionalno sodelovanje, saj edina delujejo v vseh državah (kot primer si lahko zamislimo avtomobilski sektor). "Vloga vlad se bi morala počasi umikati in vloga firm zrasti, če želimo, da bi ECDC postala samo-vzdržujoča in obnavljajoča se ekonomska dejavnost" (Svetličič, 1989: 108). Navkljub "ideološkemu" pomenu tega sodelovanja, pa je v praksi prihajalo do številnih težav, ki bi jih lahko povzeli takole:

- a. šibka implementacija oziroma razkorak med besedami in dejanji;
- b. dolg razkorak med sklepi in uresničevanjem;
- c. ponavljanje sklepov;
- d. prevelika ambicioznost;

¹⁹ Ko sem pripravljal študijo o skupnih naložbah med DVR (UNDP, 1981) in Napotkih za delo multinacionalne UNIDA (Svetličič, 1989).

- e. pomanjkanje priporočil, ki bi se nanašala na realne probleme DVR;
- f. prevelik poudarek na supranacionalni oziroma regionalni ravni (Svetličič, 1989: 107).

Pogled nazaj pokaže, da so bila glavna ovira pravzaprav naivna, "romantična pričakovanja o solidarnosti med DVR" (Sobhan, 1989: 102), da je koncept temeljil bolj na abstraktnih dolgoročnih interesih in (naivnem) prepričanju, da zgolj volja po sodelovanju med DVR lahko nadomesti realne ekonomske interese. Idealiziralo se je možnosti uresničevanja idej. Skeptiki, torej tisti, ki so opozarjali, da ideje ne ustrezajo realnosti, so bili zavrženi kot premalo revolucionarni. Podcenjevalo se je ovire na poti tega sodelovanja, ki so bile v prvi vrsti podedovane ekonomske strukture, ki so njihova gospodarstva tradicionalno vezala na nekdanje metropole. DVR so bile tudi mnogo uspešnejše, ko je šlo za borbo proti nečemu (denimo kolonializmu), manj pa, ko je bilo treba sprejemati nove politike.

Druga ovira so bile komunikacijske povezave, saj so tudi te potekale v glavnem vertikalno, v smeri razvitih držav. Horizontalne povezave med DVR so bile šibke.²⁰ Propadale so številne pobude integracijskega povezovanja med DVR. Slednje preprosto niso imele blaga, s katerim bi medsebojno trgovale. V tem kontekstu seveda model evropskega skupnega trga, po katerem so se skušale ravnati, vsaj na kratek rok ni mogel služiti kot realna usmeritev.

Tretja ovira so bili objektivno različni interesi DVR, izhajajoči iz njihove različne razvitosti in različnih razvojnih strategij. "Če regionalne in multilateralne sheme DVR ne upoštevajo obstoječih nacionalnih interesov, potem ni mogoče pričakovati mobilizacije prebivalstva na dolgoročnih regionalnih in (supranacionalnih) interesih. Samo če ti temeljijo in vsaj deloma sovpadajo s kratkoročnimi nacionalnimi interesi, lahko postanejo zdrava osnova za skupne aktivnosti. Obsojajo tudi razlike med interesi vlad in njihovimi podjetji. Podjetja pogosto sploh niso udeležena v oblikovanju takšnih programov, niti se takšna usmeritev ni odrazila v nacionalnih planih DVR" (Svetličič, 1986: 58). To je potrdila tudi anketa na temo ECDC/TCDC, ki je pokazala, da je promocija nacionalnih interesov bistvo sodelovanja med DVR in da regionalne ustanove tega cilja ne uresničujejo (Svetličič, 1986: 58).

Zadnja ovira je postala dominacija zunanjih pravil mednarodnih organizacij, ki so omejevale manevrski prostor za lastno razvojno politiko DVR (denimo pravila GATT/STO). Zato ni presenečenje, da Rodrik (2001) govori o nujnosti vrnitve svobode, več manevrskega prostora manj razvitim

²⁰ Pomanjkanje komunikacije med večino DVR se je pokazalo kot resnična fizična ovira za sodelovanje Jug-Jug. Morse je celo ugotovil, da so se mnogi planerji iz DVR prvič srečali na konferenci TCDC v Buenos Airesu leta 1987 (Morse, 1986: 32).

deželam in manj predpisovanja od zgoraj s strani mednarodnih organizacij. K tem realnim oviram lahko dodamo še prevladujoče prepričanje večine potrošnikov iz DVR, da je kakovost blaga s poreklom iz teh držav nizka. To vedenjsko oviro pogosto podcenjujemo. K ponazoritvam lahko dodamo še skromno implementacijo programa Globalne sheme preferenc med DVR.²¹ Malo DVR je sploh pristopilo k tej shemi, še manj blaga so dale v to shemo, čeprav je bil program vehementno politično podpiran s strani DVR.

Upošteva vse te realnosti je mogoče izpostaviti sedem načel, na podlagi katerih bi morala biti utemeljena ECDC (Svetličič, 1986: 65):

1. ekonomska racionalnost;
2. pristop od spodaj;
3. postopnost;
4. funkcionalna integracija (ne nujno vseh akterjev);
5. fleksibilnost in selektivnost glede na področja in tipe sodelovanja;
6. kompleksnost in soodvisnost;
7. solidarnost in preferencialna obravnava.

Ključno je torej, da se odpravi razkorak med deklaracijami in načeli, da medsebojno sodelovanje začne odražati realne interese podjetij iz DVR ter da to postane poslovna aktivnost in ne ostane politika, kot je nakazal že naslov članka (Svetličič, 1986). Vsa lepa načela se lahko uresničijo le, če se upošteva načela ekonomske racionalnosti/učinkovitosti in optimizacije, sicer se bo razkorak med načeli in prakso povečeval (Svetličič in Rojec, 1987: 123). Tovrstni pogoji za dobro sodelovanje so aktualni še danes.

Sklep

Kakšni so lahko nauki iz treh področij delovanja OZN oziroma DVR v njihovem okviru? Morda je prvi nauk kar neuresničena Keynesova ideja o vzpostavitvi Mednarodne trgovinske organizacije (*International Trade Organization* – ITO, ki je sicer bila predvidena kot del brettonwoodskega sistema, a zaradi nasprotovanja ameriškega kongresa ni nikoli zaživela), torej holistične organizacije znotraj OZN, ki bi se ukvarjala z vsemi medsebojno povezanimi ekonomskimi problemi, v njej pa bi imele vse države ustrezen glas. Spremembe v svetu ponovno kličejo po kompleksni organizaciji v okviru OZN, ki bi se ukvarjala s celoto problemov, ki izvirajo iz mednarodnih ekonomskih odnosov. V odsotnosti in po propadlem prizadevanju DVR

²¹ Sistem Globalnih trgovinskih preferenc (*Global System of Trade Preferences [Among Developing Countries]* – GSTP) naj bi pospešil trgovino med DVR in zlasti olajšal pristop predelovalnih izdelkov DVR na njihovih trgih. Osnovna ideja je bila dana s strani zasedanja ministrov G-77 v Mehiki leta 1967. Sistem je formalno zaživel leta 1989.

za NMEU oz. vsaj institucije, ki bi sledila temu cilju, kot npr. SUNFED²², si je UNCTAD vseskozi prizadeval povečati svojo vlogo. Čeprav je postal osrednja organizacija v okviru sistema ZN, ki se je ukvarjala s problematiko DVR, se ni mogel znebiti oznake “debatnega kluba” (Cox in Jakobson, 1973).

Sodobna ekonomska kriza je v temeljih zamajala svetovno ureditev ter naše vedenje in prepričanja. Vodi v nujnost ponovne razprave o “dominantnem svetovnem redu, o sistemskih vzrokih krize” (Ghali in Gošović, 2011: 7). “Skupna dobra” kličejo po multilateralnih in mednarodnih pristopih. OZN bi tako lahko igral vlogo pri odpravljanju svetovnih razlik in popravljal neravnotežja moči (prav tam). Salami tehnika reševanja pri posameznih problemih ne zadostuje več v tako soodvisnem svetu. Res pa je, da je včasih bolje rešiti vsaj nekatere probleme, sicer v sklopu vizije celote, kot pa ne rešiti ničesar.

Tako kot smo posamezniki nagnjeni k temu, da smo radikalni kot otroci, najstniki in študentje, postajamo manj radikalni kasneje, ko se soočimo z realnostjo, ko postanemo odgovorni ne le za lasten razvoj in obstoj, pač pa tudi za družino, otroke. Vse bolj se zavedamo svoje odgovornosti, da se je bolje naučiti plavati, tudi v “umazani vodi” kot pa le ugotavljati kako umazana je in se utapljati. Za “plavanje” pa potrebuješ znanje, kompetence, vedenje o tem kako se ta svet vrti in sposobnost to uveljavljati s prepričevanjem in pogajanjem. Navsezadnje kaže predvsem “misliti z lastno glavo”, ker je postalo očitno, da je kriza razgalila šibkosti prevladujočih prepričanj o tem svetu, v veliki meri temelječem na intelektualni dominaciji razvitih držav, predvsem ZDA. Prva prioriteta v sodobnem svetu je torej okrepite človeški kapital in znanje o svetu ter zapustiti miselnost, ki ne seže mimo dogajanj v “sosednji vasi”. Begunska kriza, ki zaznamuje drugo desetletje 21. stoletja, morda najbolj nazorno kaže na to, da je svet en in da si ne moremo zapirati oči pred problemi drugih, saj ti prihajajo pred naš prag.

Težko je živeti le od idealov, čeprav je že Gandhi ugotovil, da “te (kot idealista) najprej sovražijo, potem se ti smejejo, potem se borijo proti tebi, potem pa zmagaš”. Ideale je treba imeti. Pot njihovega uresničevanja je dolga in trnova, nemalokrat je potrebno iskati tudi pragmatične rešitve. Tako je tudi z OZN, toda pestrost izzivov, s katerimi se sooča in izkušenj, ki jih pri tem pridobiva, to organizacijo samo bogatijo.

Kaj pa Slovenija? Tematika OZN, problemov s katerimi se soočajo DVR, je bila z osamosvojitvijo potisnjena v drugi plan. Vključevanje v evroatlantske povezave je postalo daleč najpomembnejše vprašanje zunanje ekonomske strategije. Evropocentrizem prevladuje. Na neuvrčenost se je v Sloveniji

²² Poseben sklad Združenih narodov za ekonomski razvoj (*Special United Nations Fund for Economic Development*). V njem bi vsaka država članica imela po en glas, kar ni bilo po volji razvitim državam. “Alternativa” SUNFED-u je IDA (*International Development Association*), Mednarodno združenje za razvoj, ustanovljeno leta 1960.

popolnoma pozabilo, kot da je to bila zmotna ideološka navlaka, čeprav je bistveno okrepila pogajalski položaj prav majhnih, šibkejših držav. Z osamosvojitvijo je Slovenija postala ranljivejša in pogajalsko šibkejša. Vzvišen odnos do raznih zavezništev lahko v mednarodnih odnosih le škodi. Takšno ravnanje ne naleti na razumevanje partnerjev, ki zaradi "arogantnosti" državi odtegnejo podporo, manj je zaželena celo kot koalicijska partnerica²³, s tem pa se precej zmanjšajo tudi možnosti uveljavljanja lastnih interesov.

Ob rob članku, ki je del refleksije o OZN po sedmih desetletjih njenega obstoja, bi rad delil še osebno sporočilo. Sodelovanje z OZN mi je bistveno razširilo obzorja, omogočilo spoznavati svet v vsej njegovi širini in raznolikosti. Na ta način spoznaš nujnost tolerance do različnosti in pa izkoriščanja slednje za spodbujanje napredka. Spoznanje, da so, poleg strokovnih kompetenc, potrebni tudi pogajalski talent ter sposobnost medkulturnega komuniciranja, v prvi vrsti pa sposobnost enostavne in navdušujoče artikulacije svojih misli, se je izkazalo za neprecenljivo. Ozko usmerjena specialistična znanja ne zadostujejo za uspešno reševanje vse bolj zapletenih in medsebojno povezanih problemov; potrebna so tudi holistična znanja. Velika razlika je med znanjem iz knjig, člankov, papirjev in izkušnjami, ki se pridobijo "na terenu". Ko sem zaključil prvo študijo, ki sem jo delal za OZN, na temo skupnih naložb, sem na koncu uvidel, da bi jo skorajda lahko napisal ne da bi šel na vsa potovanja (prepotoval sem 5 držav v Aziji in 4 v Latinski Ameriki). Toda izkazalo se je, da so bile moje trditve, ko sem zagovarjal rezultate študije na pristojnih organih OZN, prepričljivejše, saj so bile podprte z empiričnim znanjem, pridobljenim v državah, ki sem jih obiskal. Lahko sem torej trdil, da so bili predlagani zaključki preverjeni v praksi. Brez tega bi bili le hipoteze, ugibanja. Tudi študenti bolj verjamejo predavatelju, ki zna teorijo ponazoriti s praktičnimi izkušnjami. To je morda največja osebna izkušnja, ki sem jo pridobil pri sodelovanju z OZN.

LITERATURA

- Cox, Robert in Harold K. Jakobson (1973): *Decision Making in International Organization*. V Dušan Sidjanski (ur.), *A Report on a Joint Project, in Political Decision Making Process*, 146–7. Amsterdam: Elsevier.
- Ghali, Boutros Boutros in Branislav Gošović (2011): *Global Leadership and Global Systemic Issues: South, North and the United Nations in a 21st Century World*. Oslo: Transcend University Press and Kolofon Press.
- Gošović, Branislav (2014a): *The South Shaping the Global Future; Six Decades of the South-North Development Struggle in the UN*. Oslo: Kolofon Press,
- Gošović, Branislav (2014b): *South-South Cooperation: An Opportunity for the South to Change the World Economic and Political Order*- V Boutros Ghali

²³ Študija Naurin in Lindahl (2008) o sklepanju koalicij v Svetu EU je pokazala, da je bila Slovenija med tremi najmanj zaželenimi po koalicijskem potencialu.

- in Negoslav Ostojić (ur.), *Global South at the 50 and Beyond*, 95–105. Beograd: ECPD.
- Lowenfeld, Andreas F. (2008): *International Economic Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Morse, Bradford (1986): *Human Resources Development through TCDC: Releasing the Latent Creativity of over Two Billion Human Beings*. *Development & South-South Cooperation* 2 (2): 31–8.
- Naurin, Daniel in Rutger Lindahl (2008): *East, North, South: Coalition-Building in the Council before and after Enlargement*. V Daniel Naurin in Helen Wallace (ur.), *Unveiling the Council of the EU. Games Governments Play in Brussels*, 64–81. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Nugent, Jeffrey (1986): *Some New Initiatives in South-South Cooperation for The Late Eighties*. *Development & South-South Cooperation* 2 (2): 67–75.
- Popović, Tomislav, Oskar Kovač, Ivo Fabinc, Đuro Despot, Srbislav Todorović, Srboljub Stojanović, Marjan Svetličič, Boris Cizelj, Rikard Štajner (1983): *Novi međunarodni ekonomski poredak; putevi, ostvarenja, perspektive*. Beograd: NMEP-projekat.
- Rodrik, Dani (2001): *The Global Governance of Trade as if Development Really Mattered*, New York: UNDP. Dostopno prek <http://www.giszpenc.com/global-civ/rodrik1.pdf> (3. 9. 2015).
- Sauvant, Karl (2014): *The Negotiations of the United Nations Code of Conduct on Transnational Corporations: Experience and Lessons Learned*. *The Journal of World Investment & Trade* 16 (1): 11–87.
- Singer, Hans (1993): *International Governance-Intentions and Realities*. *Development & South-South Cooperation* 9 (16): 25–34.
- Sobhan, Rehman (1989): *South-South Cooperation: the Logic of Experience*. *Development & South-South Cooperation* 5 (8): 87–103.
- Stanovnik, Janez (1982): *Mednarodni gospodarski sistem; od dominacije k enakopravnosti*. Ljubljana: DZS.
- Svetličič, Marjan (1985): *Zlate mreže transnacionalnih podjetij*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Svetličič, Marjan (1986): *Economic Cooperation Among Developing Countries: Business Activity and/or Politics?* *Development & South-South Cooperation* 2 (2): 49–66.
- Svetličič, Marjan and Matija Rojec (1987): *Transnational Corporations and Direct Foreign Investment*. Ljubljana: Research Center for Cooperation with Developing Countries; Harare: Zimbabwe Institute of Development Studies.
- Svetličič, Marjan (1989): *South-South cooperation: results and prospect*. *Development & South-South Cooperation*, 5 (8): 105–11.
- Waltz Kenneth (1970): *The Myth of Interdependence*. Cambridge: The M. I. T. Press.

VIRI

UN (1973): *Multinational Corporations in World Development*. New York: United Nations.

Ustanovna listina Organizacije združenih narodov in statut meddržavnega sodišča (2015): *Zbirka mednarodno pravo, mednarodni dokumenti, MZZ in Založba FDV*, Ljubljana.